

K Ü L F Ö L D I K R Ó N I K A

Stefan George.

1866—1933.

Azok közé a költő-zsenik közé tartozik ő is, akik évtizedekre előre megsejtik az elkövetkező kort, mi még az idő méhében dolgozik. Talán akkor vívta ki magának az individualizmus az elismerés magaslatait az állami életben és a szellem egész vonalán, amikor George lelkét már rabul ejti a szinte sírig tartó, mindent átfogó, kozmikus élmény, amely őt a kollektívizmushoz, annak a történelemben legtisztábban kialakult két életformájához, az antik görög és a keresztény középkor egyetemességéhez vezet el.

Mint minden zseni, ő is északi fény, páratlan jelenség korában: katolikus az évszázadok óta protestáns jellegű, német lírában, irodalomban. S talán éppen ez az, mi őt elhatárolja s mi benne kibontakoztatja az akkor még zseniális sejtelemnek is különösen ható, ám az előttünk folyó életben már egyre erősebben megmutató kollektívizmus gondolatát. Katolikus, ezért az egyetemes, a teljes, az egész vágya ejti lábba, de a szárnalmas, tragikus és részeire bomlott, széttzilált lélek-egyén, mit maga előtt talált, a teljesség iránt érzett, hatalmas vágyának nem lehetett tárgya. Az individualizmus csődjét és alkonyát a zseni-szem már itt-ott mintha meglátná és kétségtelenül ez eredményezi korának és a korléleknek azt a páratlanul kemény kritikáját, mit a kielégítetlenség keserű érzete fakaszt fel és táplál benne. Kora, melyben él, tehát csalódást és fájdalmat okoz, mert nem elégti ki, de

az egyetemességgel eltöltekező lélek máris megtalálja azt a kort, azt a lélekmegnyilvánulást, ami benne a teljes és az egész vágyát tárgyi valósághoz juttatja. Így ér el a középkor világáig és a középkori szellemnek talán legbámulatraméltóbb kivirágzásán, a skolasztikán keresztül az ősforrásig, az egyképen totalitást és egész-voltot tartalmazó, antik görögségig. Az alázatos lélek önátadásával hajol vissza a két letűnt korba, melyről ösztönösen megérzi, hogy az új élet nyújtotta keretek között és e felfokozott élet gazdag eszközségének az egyeztetése mellett még elkövetkezik a renaissance-a. Költészete ennek az újjászületésnek szeretne «pusztában kiáltó szava» lenni.

S az is lesz, mert a magát megálázó és így felmagasztosuló lélek nemcsak a két kollektivitás lényegét, a —testvéri közösséget, a hitnek mindent kiegyenlítő egyetemességét — ragadja meg ezzel, hanem még azt is, mi e két kor formális jellemzője.

A görög szellem természetszemléletét, testmeglátását sugalmazza neki. George előtt a lírában egyrészt a pantheisztikus, másrészt a romantikus természetszemlélet uralkodott. Az egyik mindenben, holt anyagban, immanenciában Istent látott, míg a másik a természetben való át-
lényegülést, helyesebben a természetnek a romantikus lélek képmása szerint való eszmei átforgatását jelentette. A görög lélek sem pantheista, sem romantikus nem volt. Tudat alatt kétségtelenül élt benne a halhatatlan,

szép szomorúság, amire visszhangot talán legigazabban a természetben talált. A természetben és legtökéletesebb megnyilvánulásában, az emberben, a harmonikus, szép emberi testben. Még lélek nem rajongta körül olyan igaz tisztelettel a teljes emberi testet, mint a görögé volt, hiszen abban, szabályos vonalaiban, hibátlanul arányos méreteiben látta a teremtés teljességét, egész-voltát. Olyan teljes és szép az emberi test a görög lélek tükrében, hogy az már szomorúvá tesz, ugyanazt a tragikus, szép szomorúságot kelti, mi az alkotóé az alkotás pillanataiban. S George megérti a görög lélek e test-tiszteletét és ezért övé a halhatatlan, szép szomorúság is. Nincs tán kötete, verse és sora, amelyben ott ne húzódnék ez a szomorúság, mint valami egészen finom, alig látható ködfátyol.

Igaz, a görögség ez adományait végeredményben a skolasztikának köszönhetné, ám a középkor e nagy műve önmagában is gazdaggá tette a költőt. A skolasztika összefogó ereje kétségtelenül az *ordó*, a mindent megvilágító, mindennek helyét megjelölő *rend*, amelyen a középkori elme e páratlan alkotása felépül. Ezt a «rendet» adta a skolasztika Georgének, s ennek egész életére, művére döntő jelentősége lett. Mindenekelőtt végérvényesen meggyökeresedett benne az egyetemességnek a vágya. A nagy «rend» kielégítette lelkét és az embert is nyugodttá, egyensúlyozottá, rendemberré tette, hiszen szilárd élet-tengelyét végérvényesen elnyerte. S ez az *ordó* lírájában is érezteti hatását: teljes életművének nemcsak ugyanegy, állandó élményből való fakadása, hanem elsősorban a mindig tudatosan kidolgozott és azonos vágyányban futó szerkezete miatt, amely nemcsak ciklusaiban, kötetekben, mint az *Alqabal*-ban, a *Bücher der Hirten und Preisgedichte*-ben, a *Teppich des Lebens*-ben, a *Siebente*

Ring-ben, a *Stern des Bunaes*-ben stb., hanem egész költészetében mint összetartó erő — *ordó* — mutatkozik meg. Ezért sokan voltak azok, akik a megkívántnál erősebbnek találták Georgerben az intellektuális síkot. Pedig e tudatos törekvés az egységes szerkezetre sokkal inkább a totális, az egész iránt érzett vágyból fakadt, mit korábban hasztalan keresett, s mit a két kollektivitásnak a maga költő-egyéniségén megszürt egységében lelt fel.

Ám éppen úgy nem jutott volna el a teljességig, ha meg nem látja a középkor-arc még egy vonását és ez a misztikumba való bekapcsolódás, a transcendens viágnak való önfelajánlás. A középkori lélek a testvéri kollektivitáson túl égett, szinte elégett a túlvilági lét rajongásának a lángjában, mit az életteljesség nevében gyújtott meg. S George talán ugyanakkor, amikor az «egész» gyökeréig jut, kapcsolódik bele a valódi misztikumba és lesz sajátja a középkor révülete, amelyben minden s így elsősorban a lélek megtisztul, megtelik étellel, hiszen a transcendencia fűti s olyan lesz ez a lélek, mint Semiramis függőkertje, — buja termékenységű, hiszen közelebről kapja az életet fakasztó fényeket és nedvözönöket. S e misztikus elragadtatásokban ez a «kiszéledőbetűs költészet» a *Canticum Cantorum* magasáig emelkedik.

Ez a misztikumba való bekapcsolódás, a misztikus és transcendens valóságoknak a megérzése és megfogása mutatta meg neki az élet valódi gyökeket, a minden feleslegestől megszabadított lényegeket, a szimbolumokat. George fordította Baudelaire-t, de aligha az ő szimbolizmus érelte meg benne a szimbolumok meglátását, mert az ő szimbolumai valóban az élet gyökerei, mind egy és oszthatatlan, önmagában egész és teljes, mert mindnek ugyanaz a

tengelye — a hit. (*Das Jahr der Seele.*)

Stefan George — az ember — már csak : volt, de az évtizedek újságát megsejtő és előkészítő költő azonban : van és lesz. Kortársainak is adakozója volt a most kibontakozó kollektivismus útja egyengetésében, bármennyire hangoztatják is sokan fölényes magányos-költő-voltát és korától való elfordulását, mégis szánakozása és segíteni vágyása a szétzilált lélek-egyedeken és testvéri együttérzése elemi erővel élt benne. Dialektikus és vezérségének, apostolságának ideje azonban inkább most teste elmúlása után következik el. A válás mélységén épülő kollektivitás, az ordó, a szép szomorúság költője fogalmazza meg ihletett szavakban a mai ember vágyát, hogy helyét, az életben rendjét, élettengelyét megtalálja.

Dénes Tibor.

Pirandello élete.

Frederico Vittore Nardelli: L'uomo segreto. Vita e eroici di Luigi Pirandello. Roma—Milano, ed. Mondadori.

Az emberi kíváncsiság és szenzációéhség alighanem mélyebb forrása a pletykának, mint az a közkedvelt általában olcsón megszerezhető gyönyörűség, amit ismerősök és barátok többé-kevésbé becsületbevágó megszólása okoz. Azért, hogy az «ártatlan» pletyka mégis jóval ritkább, mint az embertársaink tisztaságát veszélyeztető szóbeszéd, legtöbbször nem annyira az ártó szándék felelős, mint inkább az a föltöbbször sajnálatos körülmény, hogy a «valóság» rendszerint fakó és érdektelen s csak némi művészi szabadsággal kezelve válik pletykatémául alkalmassá. A legfőbb műfaji követelmény a pletykával szemben a prózai salaktól mentes érdekesség, a nyersanyagot tehát nyirbálni, fejelni, színeztetni, csiszolni kell, hogy hordozóinak, akik ebben a valóság-korrekturá-

ban élnek ki primitív költői ösztöneiket, meghozza a fáradságukért kijáró elégtételt : biztosítsa a szigorúan négy-szemközt közölt «eset» futótűzként való elterjedését.

Minél nevezetesebb emberről szól azonban a pletyka — különösen, ha nem hatalmi pozícióban van az illető — annál inkább nélkülözheti az erkölcsi megbotránkoztatást célzó elemeket. Ilyen esetekben ugyanis az ú. n. intimítások a nagy ember egyébként hozzáférhetetlen személyi életének apró körülményei is kielégítően felcsiklandozzák az érdeklődést. Mert izes élvezet «feltétlen bizalmat érdemlő forrásból» megtudni, hogy a bálványozott művész vagy író hétköznapija milyen csodálatosan hasonlít az átlagemberéhez, hogy betegség, gond, szerelemfájdalom, rossz szakácsné, szűk cipő őt sem kímélik, hogy robotja, rossz szokásai, kis kedvtelésesei neki is vannak, épúgy tud vagy nem tud aludni, éppolyan szelíd vagy házsártos, kísértő vagy hatalmas étvágyú, mint jómagunk és tehát semmi, de semmi sem különbözteti meg tőlünk azon az egy kis tulajdonságán kívül, hogy — véletlenül zseni. Miközben ezeknek az intimításoknak hallgatólag főleg a nagy emberrel való megnyugtató összemérőzködésben lelheti kedvét, a mesélő az előkelő barátság és jólérsétség üdítő látszatában sütkérez. Ez a szép összhangban találkozó kettős érdek sohasem engedi kifogyni a híres egyéniségekről szóló mendemondákat, adomákat, haszontalan visszaemlékezéseket s a művészet vagy irodalom szempontjából teljesen közömbös «X. Y. otthon», «X. Y. papucsban» című kegyeletlen könyveket, amelyek nemcsak illuziókat tépáznak meg, hanem a magasabb rendű igazság felismerésének is útjában állanak.

Mostanában az ilyen álirodalmi, áltudományos, álpszichológiai írásoknak feltűnően nagy keletük van megint. Antiheroikus korunk olvasóközönsége